

УДК 330.341.1

Є. О. Селевко,
аспірант, НУБіП України

ЕКОНОМІЧНА СУТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙ

У статті систематизовано та узагальнено наукові погляди на зміст та економічну суть інновацій. Наведено різні тлумачення цього терміна у працях різних українських і зарубіжних науковців. Дається коротка характеристика інноваційного розвитку країни, зокрема сільського господарства.

In the article scientific looks are systematized and generalized to maintenance and economic essence of innovations. Different interpretations of this term of the Ukrainian and foreign research workers are resulted. Short description of innovative development of country is given, in particular agriculture.

*Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, нововведення.
Key words: innovation, innovative activity, innovative development.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На межі ХХ—ХХІ століття людство вступило у простір інноваційного розвитку, що характеризується швидким наростанням змін у всіх аспектах суспільного буття. Це час наукомістких технологій, прогресу фундаментальних наук, масштабних науково-технологічних проєктів. За таких умов джерелом сучасного розвитку суспільства та діяльності людини стає інноваційна діяльність, а відповідно інновації стають важливим інструментом всіх радикальних змін у розвитку країни і економічної системи загалом.

У час перехідної економіки в Україні на зріла необхідність значно посилити увагу до інновацій. Вони зумовлюють безперервні економічні зміни, сприяють динамічному розвитку і підвищенню результативності економічної системи загалом. Перехід до ринкової системи господарювання потребує активізації інноваційних процесів в економіці України. Отже, ця тема є досить актуальною для подальших досліджень цієї важливої проблеми, зокрема в сільському господарстві.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Обґрунтування та узагальнення сучасних наукових підходів та поглядів щодо сутності та характеристики інновацій з метою практичної реалізації інноваційного пріоритету розвитку ринкових суб'єктів країни.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПУБЛІКАЦІЙ

Значний внесок у аналіз визначеної проблематики здійснили зарубіжні дослідники Л. Водачек, О. Водачкова, Г. Менш, Р. Фостер, Й. Шумпетер та українські науковці В. Галушко, О. Гудзинський, О. Дацій, М. Зубець, П. Лайко, В. Трегобчук, О. Шкільний та ін. Аналіз опублікованих праць, матеріалів наукових конференцій і дискусій, присвячених дослідженню цієї багатогранної проблеми, показав, що вона є недостатньо дослідженою як у теоретичному, так і в практичному аспектах, зокрема в аграрному виробництві при переході на інноваційні технологічні процеси.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інновація, в перекладі з англійської мови "innovation", означає нововведення, новинка, а

"innovate" — здійснювати новинку, створювати нововведення.

В Україні організаційно-правовими основами інноваційної діяльності є окремі закони. Серед них найважливішими є Закони України "Про інноваційну діяльність", "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" та багато інших. Основні засади здійснення інноваційної політики нашої країни розкрито у посланні Президента України до Верховної Ради.

Згідно закону "Про інноваційну діяльність" інновації — це новостворені і вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуга, а також організаційно-технологічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру й якість виробництва та соціальної сфери.

На сьогодні інновація є надзвичайно важливою економічною категорією. Основоположником інноваційної теорії є австрійський вчений Йозеф Алоїз Шумпетер, який в 1912 році запропонував концепцію інновацій, а в 30-х роках ХХ століття розвинув її. Вчений, у книзі "Теорія економічного розвитку", запропонував концепцію інновацій, в основу якої поклав ідею про "нові комбінації".

Найголовніші з них:

— Випуск нового продукту або ж відомого продукту нової якості.

— Впровадження нового, досі невідомого методу виробництва.

— Проникнення на новий ринок збуту — відомий чи невідомий.

— Отримання нових джерел сировини чи напівфабрикатів.

— Організаційна перебудова, створення монополії чи її ліквідація [9].

У наступних працях Й. Шумпетера ми вже бачимо термін "нова комбінація" замінено терміном "інновація", який став науковою категорією. Він розробив наукову теорію, здійснив класифікацію інновацій за остаточним результатом: продуктові, технологічні, сировинні, організаційні, збутові. Принциповим положенням теорії вченого є те, що нове, як правило, не виростає зі старого, а з'являється поряд із ним і витісняє його. Подальший розвиток — це не продовження попереднього, а новий виток, породжений іншими умовами й іншими людьми. Отже, Шумпетер став засновником усіх інноваційних концепцій, які потім досліджували західні економісти. Вони полягають в тому, що основою прогресу є не інвестування у виробництво, а тільки інновації, тобто нові товари, послуги, техніка, форми виробництва.

Найпоследовнішим продовжувачем ідей Й. Шумпетера став Г. Менш. По-перше, він вніс уточнення в класифікацію інновацій та розглянув їх взаємодію. Базисні інновації дають поштовх у сфері управління, соціальних послуг, культури. Поліпшувальні інновації незворотно надходять за базисними, бо саме вони розкривають можливості базисних технологій. По-друге, науковець пояснив довгі хвилі Кондрат'єва через "модель метаморфоз", яка ґрунтується на гіпотезі перервності. Саймон-Сміт Кузнець, американський економіст, виходець із України, сперечався з Шумпетером. Він стверджував, що інновації виникають випадково, під впливом зовнішніх обставин. Економісти Заходу інноваційною економікою називали таку, яка динамічно розвивається, в якій освоюють якісно нові види продукції, нові технології, методи виробництва тощо — все те, що забезпечує державі економічне зростання.

Для Ф. Ніксона, інновація — це сукупність виробничих, технічних і комерційних заходів, які ведуть до появи на ринку нових та вдосконалених промислових процесів і обладнання [1, с. 29]. На думку угорського вченого Санто, інновація — це такий суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів приводить до створення кращих за своїми якостями виробів, технологій та дає прибуток, її поява на ринку може принести додатковий дохід [2].

П. Друкер під інновацією розуміє особливий інструмент підприємців, засіб, за допомогою якого вони використовують зміни як шанс здійснити новий вид бізнесу або послуг. Це визначення науковця більш повно та якісно відображає сутність класичного визначення Й. Шумпетера, одночасно підкреслюючи необхідність практичної реалізації нового товару як умови ефективності розвитку виробництва.

Інновація — це нововведення, яке пов'язане з науково-технічним прогресом і полягає у відновленні основних фондів і технологій, в удосконаленні управління й поліпшенні економічних показників. Вони є необхідною умовою розвитку виробництва, підвищення якості та обсягів продукції, появи нових товарів і послуг [3, с. 8—9]. Інновація — це результат творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, методу тощо; процес уведення нових виробів, елементів, підходів, принципів замість існуючих [4, с. 8].

Термін "інновація" відображає шлях розвитку, який веде до змін через прискорення поступовості руху та оновлення всіх елементів процесу: методів, принципів, цілей, що потре-

бує подолання раніше прийнятих звичок, взаємозв'язків, стійких тенденцій і створює оновлену матеріально-технологічну базу, систему управління, суспільні відносини, новітні життєві стилі [5, с. 7].

У вітчизняних науковців переважає думка, що "інновація являє собою техніко-економічний процес, який завдяки практичному використанню продуктів розумової праці — ідей і винаходів — приводить до створення кращих за властивостями нових видів продукції та нових технологій" [6].

Проблематика інновацій в економіці України вперше досліджувалася М. Турган-Барановським. Науковець використав відтворювальний підхід до аналізу нерівномірності процесу розвитку економіки під впливом науково-технічного прогресу. На думку вченого, внутрішні властивості виробничої системи породжують циклічність її розвитку. Періодична зміна приливів і відливів викликається не законами споживання, а законами виробництва. Виробництво розширюється у роки процвітання не тому, що в даний час зростає споживання, а навпаки — споживання тому й зростає, що розширюється виробництво.

У 1992 році в Осло була затверджена методика збирання даних про технологічні інновації. Згідно неї, інновація — кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового або вдосконаленого продукту чи технологічного процесу, який використовується в практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг [7, с. 30—31].

Інновації є рухомою силою економічного розвитку. Вони поліпшують виробництво і одночасно змінюють сферу обігу, ведуть до впровадження кращих за своїми властивостями технологій. Однак інноваційна сфера все ще потребує подальших досліджень. Ми поділяємо думку з відомим американським дослідником Е. Тоффлером, що "ні одна з проблем, з якими стикається бізнес, не є більш важливою і менш вивченою, ніж проблема інновацій" [8, с. 53].

Інновація забезпечує зміну до необхідного стану, а тому містить комплекс досліджень виробництва товарів, вивчення ринку, засобів праці, проектування інновацій, організації впровадженню процесу, застосування резервів підвищення економічного ефекту від впровадження нової продукції, розширення нових ринків збуту, підвищення кваліфікації працівників, удосконалення організації праці та мотивації трудових ресурсів. Узагальнюючи різні позиції економістів, можна зробити висновок, що поняття "інновація" інтерпретують пере-

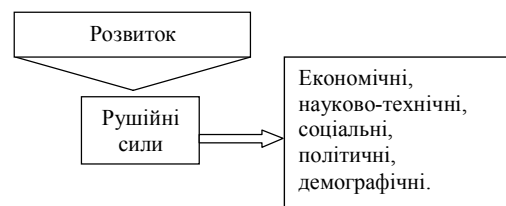

Рис. 1. Рушійні сили інноваційного розвитку

важно із двох позицій: інновація як процес й інновація як результат. На нашу думку, її потрібно розглядати як результат впровадження нововведень.

Інноваційний розвиток — це процес просування від простого до складного, що розкриває сутність явищ, які ведуть до створення нового і зумовлюють будь-які зміни різноманітних форм матерії. Він здійснюється під впливом певних причин, які зумовили його і лежать в основі цього процесу.

Інноваційний розвиток можна описати як процес структурного вдосконалення національної економіки переважно за рахунок впровадження нових знань для зростання обсягів суспільного виробництва, зміцнення конкурентоспроможності, покращення якості суспільного продукту, прискорення соціального прогресу в суспільстві. Цей розвиток здійснюється шляхом зміни всіх його елементів — системи управління, матеріально-технічної бази, суспільних відносин, соціальних факторів. Рушійні сили інноваційного розвитку відображені на рис. 1.

Інновації, зокрема у сільському господарстві, — важливий елемент підвищення ефективності його господарюючих суб'єктів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Ми вважаємо, що сільськогосподарська інновація починається з ідеї і проходить фази дослідження, розробки та створення принципово нових, якісних складових експортного потенціалу. Теоретичному обґрунтуванню утвердження інноваційної моделі розвитку АПК України присвячені праці М.В. Зубця та П.Т. Саблука, які стверджують, що інноваційне підприємство в аграрній сфері — один із найважливіших шляхів забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних ринків сільськогосподарської продукції.

Впровадження інноваційних розробок в аграрній сфері — це необхідність, викликана конкурентними умовами виробництва сільськогосподарської продукції. Інноваційну діяльність в аграрній сфері слід розглядати як чотири стадії: розробка новацій, їх апробація та перевірка, відтворення новацій, а також впровадження їх у виробництво.

Інноваційний розвиток у сільському господарстві, на нашу думку, повинен базуватися на комплексній, цілісній системі, яка поєднуватиме організаційні, управлінські, соціальні, технічні, технологічні, агрохімічні, біологічні та інформаційні напрями. Наприклад, технічний передбачає подальшу розробку теорії машин, автоматизованих систем, комп'ютеризацію агропромислового виробництва; технологічний — розробку ресурсо-, водо- та енергозберігаючих технологій; агрохімічний — створення нових безпечніших видів мінеральних добрив і хімічних засобів захисту; біологічний — подальший розвиток традиційної селекції, створення нових біотехнологій; організаційно-управлінський — покращення умов оплати праці, розробку точніших методів планування і прогнозування виробництва. Специфічність різних видів інновацій в аграрному секторі спричинена його особливостями. По-перше, це залучення до виробничого процесу природних ресурсів, що спрямовує на забезпечення збереження екологічної безпеки, раціонального використання природного потенціалу. По-друге, інноваційний розвиток поділяється на економічний, технічний, організаційний, які в сукупності дають створення нових біологічних видів продукції. По-третє, сільськогосподарська продукція істотно впливає на здоров'я, тому інновації в аграрній сфері повинні забезпечувати пріоритетність підвищення якості продукції, її безпеки і збереження природних властивостей.

ВИСНОВКИ

Для України, перед якою стоїть завдання модернізації національного господарства і більш ефективного його включення у світову економіку, розвиток науково-технічної сфери має практичне значення. Створення інноваційної системи, що спирається на використання ринкових механізмів і активну державну науково-технічну політику, буде сприяти постійному нарощуванню вкладень у науково-техні-

чну сферу, освіту, створенню лабораторій, інститутів і наукових шкіл у різних сферах досліджень. Це стане основою для розвитку галузей і секторів, заснованих на знаннях, їх довгострокової конкурентоспроможності в рамках національних кордонів і на світових ринках. Розвиток села і сільськогосподарського виробництва повинен стати одним із пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку України, що є необхідною умовою зміцнення її економічної і продовольчої безпеки.

Література:

1. Американские буржуазные теории управления (Критический анализ) / Под ред. Б.З. Мильнера, Е.А. Чижова. — М.: Мысль, 1978. — 364 с.
2. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: пер. с венг. — М.: Прогресс, 1990.
3. Економіка й організація інноваційної діяльності в АПК. Практикум / [О.Д. Витвицька, М.М. Кулаєць, В.А. Скрипниченко та ін.]. — К., 2009. — 248 с.
26. К. Маркс, Ф. Енгельс. Твори, т. 23.
4. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України. — К.: ННЦ ІАЕ. — 428 с.
5. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 505 с.
6. Алымов А.Н. и др. Управление инновационным циклом. — К.: Наук. думка, 1993.
7. Статистика науки и инноваций: Краткий терминологический словарь / Под ред. Л.М. Гохберга. — М.: ЦИСН, 1996.
8. США: Экономика, политика, идеология. — 1993. — № 3. — С. 253.
9. Стадник В.В. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / Стадник В.В., Йохна М.А. — К.: Академвидав, 2006. — 464 с. (Альма-матер).

Стаття надійшла до редакції 29.03.2011 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦ ІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНЬСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"